

Lintutietoja Etelä-Lapista ja Pohjois-Pohjanmaalta.

LEO. LEHTONEN.

Eteläisen Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan linnustosta ei viimeaikaisissa eläintieteellisissä julkaisuissamme ole näkynyt liiemmästi uutisia. Tästä johtuen arvelen olevan paikallaan sattaa julkisuuteen omat hajanaiset muistiinpanoni syystalvelta 1944, koska jo näidenkin vaatimattomien näytteiden nojalla saattoi päätellä eräiden lajien levinneisyydestä vallitsevan pahasti vanhentuneet käsitykset. Uusimmatkin lintukäsikirjamme antavat valitettavasti juuri kyseessä olevalta alueelta eräissä kohdin täysin väärän kuvan.

Syksyn 1944 havaintoni rajoittuvat varsin suppealle ajanjaksolle oka—marraskuulla, nimittäin 6—21. X Oulun—Kemin ja 22. X—17. XI välisenä aikana Rovaniemen—Vuojärven vaiheille. Luonnontieteellisen aluejaon mukaan sisältyy tutkimusalue pääosaltaan *Ostrobotnia borealis*-maakuntaan aivan pienen kaistan ulottuessa *Laponia kemensis*-provinssin eteläisimpään osaan. Muistiinpanoni ovat syntyneet muiden töiden ohessa ilman että olisin voinut nimenomaan omistautua lintumaailman tarkkailemiseen. Seuraavassa yritän selvittää oleellisiä huomioitani siitä, mitä syksyisellä Lapin retkellä havaitsin.

Verrattaessa 65. leveyspiirin molemmin puolin sijaitsevan Vienan Karjalan (mutta myös sen länsipuolisen Korpi-Kainuun) ja toisaalta Rovaniemen pohjoispuolisten alueiden linnustoja toisiinsa, joutuu pakostakin toteamaan eräitä näiden välillä vallitsevia silmiinpistäviä eroja. Omien niukkojen havaintojeni mukaan olivat niistä tärkeimmät:

— Etelä-Lapissa on nähdäkseni paljon niukemmin boreaalisen ja paljon runsaammin eteläisen lajiston edustajia kuin Vienassa.

— Muuttolinnut viipyvät Etelä-Lapissa myöhempään syksyyn kuin matemaattisen sijaintinsa puolesta lähes 200 km. etelämpänä Vienan Karjalassa.

Vertailujen heikkoutena muuttoa ajatellen on tosin se seikka, ettei havaintoja ole tehty samaan aikaan molemmissa paikoissa. Mutta toisaalta jouduin Vienan Karjalassa näkemään syysmuuton kahtena varsin leutona syksynä (1942 ja 1943), jollainen myös v. 1944 vallitsi. Tästä johtuvat eroavaisuudet eivät siis voi mainittavasti häiritä muuton vertailuja.

Esimerkkeinä sellaisista pohjoisista lajeista, jotka Vienan Karja-

lassa esiintyivät kohtalaisen yleisinä kaikilla sopivilla biotoopeilla, mutta jotka Rovaniemen pohjoispuolella olivat havaintojeni mukaan huomattavasti vähälukuisempia tai puuttuivat melkein tyystin, mainittakoon *Cractes infaustus*, *Parus cinctus* ja *Picoides tridactylus*.

HORTLINGIN ja KIVIRIKON lintukäsikirjoissa mainitaan kuukkeliksi yleiseksi Lapin havumetsissä, minkä lisäksi se „on yleinen Pohjois-Suomessa ainakin Kajaaniin asti”. Tässä kuitenkin lienee suuri ero maan itä- ja länsiosien välillä. HELLEMAA ja TALLQVIST kirjoittavat nähneensä lajin kesällä 1934 vain pari kertaa Turtolan pitäjässä (67° pohj. leveyttä), siis Rovaniemen WNW-puolella.

Lapintiainen, jota tapasin harvakseltaan kaikkialla Vienan Karjalan metsissä, vältti suureksi ihmeekseni huomioni Lapissa. En tavannut sitä edes norkoilemassa suurten telta-alueiden läheisyydessä, joihin sentään kerääntyi melkoisia, muita tiaislajeja käsittäviä parvia. HELLEMAA ja TALLQVIST näkivät lapintiaisen „useita kertoja” Turtolassa.

Eteläinen linnustoaines sensijaan esiintyi runsaana. Sen edustajista mainittakoon mm. *Garrulus glandarius*, *Certhia familiaris*, *Parus maior*, *P. cristatus* sekä myös *Dryobates maior*, joita kaikkia tapasin napapiirin pohjoispuolella. Näistä onnistuivat v. 1934 HELLEMAA ja TALLQVIST löytämään vain isotikan Turtolasta.

Erikoisen mainittava on mielestäni varsinkin puukiipijän tapaminen jonkinverran napapiirin pohjoispuolella. Lajin pesimisalueen pohjoisrajan pitäisi kulkea suurin piirtein Kuopiosta Kokkolaan, mutta syksyllä ja talvella on nähty kierteleviä lintuja Kuusamossa saakka (KIVIRIKON mukaan). Vienan Karjalassa ei puukiipijää näkynyt kuin harvoja kertoja 65° pohjoispuolella, mutta talvella 1941—42 asusti FRANZ'in mukaan Alakurtissa Sallassa — siis 67 leveyspiirin korkeudella — 1 yksilö.

Talitiainen osoittautui yllättävän yleiseksi, sillä se kilpaili vielä Ylinampan paikkeilla lukumäärässä metsätiaisen kanssa. Tähän lienee sentään osaltaan syynä se, että kaikki havaintoni rajoittuivat yksinomaan Petsamon tien välittömään läheisyyteen, missä kulttuuri painoi leimansa selvänä maisemiin ja siis keräsi luokseen kulttuuria suosivia lintulajejakin. Vienan Karjalan metsissä oli talitiainen erittäin harvinainen, sillä n. 120 km:n linja-arviotaipaleella tapasin 1943—44 yhden ainoan yksilön. Myöskään LUMIALA ei löytänyt lajia kesällä 1937 Oulunjärven pohjois- ja koillispuolisten saloseutujen met-

sistä. Tulkoon tässä yhteydessä mainituksi, että Vienan Karjalassa talitiainen oli joka kylässä huomattavan runsaslukuinen.

Töyhtötiainen oli myös erittäin hauska tuttavuus, jota kylläkin näki tai kuuli aina 67° p. l. saakka, mutta jonka lukumäärä väheni selvästi mentäessä Rovaniemeltä pohjoiseen päin. Vielä muutamia vuosia sitten ei kirjallisuudessa ollut mainintoja töyhtötiaisen löytöpaikoista Hyrynsalmen-Pudasjärven linjan pohjoispuolelta, mutta nykyisin se on idässä jokseenkin yleinen ainakin Kuusamon korkeudelle (66°) saakka ja lännessä napapiirin vaiheille. Pohjoisrajaa ei tunneta, mutta lienee se n. $67^{\circ} 30'$ paikkeilla ja kulkenee — päinvastoin kuin monilla muilla lajeilla — jokseenkin lännestä itään. Siihen viittaa mm. se, että FRANZ tapasi joitakin yksilöitä talvella 1941—42 Alakurtissa Sallassa, siis samalla korkeudella kuin allekirjoittanut lähes 3 v. myöhemmin länneämpänä.

Nämäkin niukat, yksinomaan paikkalinnuston keskuudesta otetut esimerkit riittävät täysin selvästi lisätodistukseksi siitä, että viime aikoina ovat eteläisen ja pohjoisen linnustoaineksen rajat siirtyneet suorastaan harppausmaisesti edellisten edetessä, jälkimäisten peräännytyessä.

Muuttolinnuista tarjosi varis, *Corvus cornix*, mielenkiintoisimman vertailukohteen idän ja lännen välillä. Vienan Karjalasta katosivat viimeiset säännöllisesti lokakuun kuluessa 1941—43 (myöhäisin havainto 29. X. 42, jolloin Vuokkiniemellä 1 yksilö), mutta Vikajärvellä näyttivät varikset viihtyvän hyvin vielä viimeisenä havaintopäivänäni 17. XI, jolloin laskin eräältäkin aukealta rantanevalta yht'aikaa 11 yksilöä. Mainittuna päivänä näkyi variksia muuallakin Vikajärven-Kemin välisellä taipaleella jokseenkin runsaasti.

Muut myöhäiset muuttajat ja havaintopäivämäärät ilmenevät loppussa olevasta lajiluettelosta.

Edellä esitetyt vähäisetkin esimerkit herättävät luonnostaan kysymyksen, mistä johtuu niinkin läheisten seutujen kuin keskisen Vienan Karjalan ja Rovaniemen pohjoispuolisten seutujen linnustoissa havaittavat suuret erot.

Ilmasto-olot eivät ainakaan numerotietojensa puolesta valaise asiaa. Kaikki käyrät kulkevat enemmän tai vähemmän NW—SE suunnassa, joten Rovaniemen-Vuojärven väliset seudut vastaavat tässä suhteessa 65 leveyspiirin molemmiin puolin sijaitsevaa Vienan Karjalaa ja Kainuun vastaavia rajaseutuja.

Huomio kiintyy tällöin ensi sijassa kasvillisuuteen ja topografisiin olosuhteisiin. Edafiset tekijät taas määräävät ilmaston ohella olennaisesti metsien laadun. On selvää, että metsämaat ovat Perämeren rannikolla ja Kemijokivarressa, jotka äskettäin ovat kohonneet merestä, hedelmällisempiä kuin kauempana sisämaassa. KUJALAN mukaan on varsinkin Tornion- ja Kemijoen välisellä alueella kalkkerikkaita maita, joissa eteläiset, vaateliaat kasvilajit leviävät runsaampina sisämaahan kuin kauempana idässä. Kasvillisuuskarttojen mukaan ulottuukin Pohjanlahden perukasta kauas koilliseen päin pistävä poukama, jossa lehdoilla ja tuoreilla kangasmetsillä on paljon suurempi osuus kuin Korpi-Kainuussa ja Vienan Karjalassa (Kajaanin seuduilla tosin on toinen vastaavanlainen alue).

Lopuksi mainittakoon vielä eräs näkökohta. Vaikka koko Lappi on erittäin harvaan asuttua seutua, niin keskittyvät kulttuurimaiset sittenkin juuri sille alueelle Kemijoen ja Jäämeren tien varteen, jossa allekirjoittanut joutui tekemään havaintonsa. Vienan Karjalassa taas esiintyi asutusta vain suhteellisen harvoissa kylissä, joiden väliin jäi suunnattomia erämaataipaleita, missä luonto oli aivan koskematonta. Tämän mukaisesti luonnehti Kemijokilaakson linnustoa verraten selvä kulttuurileima (varis, harakka ja talitiainen hyvin yleisiä), mikä Vienan Karjalan metsistä puuttui täydelleen.

Jälempänä olevassa lajiluettelossa on mainittu vain tärkeimmät lajit lukuunottamatta muuttolinnustoa, joiden havaintopäivämäärät ovat mielenkiintoisia jo siitäkin syystä, että p. o. alueelta ei ole ennestään paljoakaan vastaavanlaisia.

Garrulus g. glandarius (L.). Väheni selvästi Oulusta pohjoiseen päin muuttuen Rovaniemen eteläpuolelta alkaen harvinaiseksi. Pohjoisimmat havainnot: 26. X Vikajärvellä 1 yks. ja 17. XI Rovaniemen Tervolan välillä 2 yks.

Sturnus v. vulgaris L. 15. X Haukiputaalla 19 yks:n parvi.

Carduelis linaria (L.). 6—21. X Oulun—Kemin välillä yhteensä 375 yks., Etelä-Lapissa seuraavasti: 22—31. X yhteensä 36 yks., 1—10. XI yhteensä 89 yks. ja 11—17. XI yhteensä 104 yks.

Pyrrhula p. pyrrhula (L.). Rovaniemen seuduille saakka yleinen mm. 22. X n. 20 yks. Rovaniemellä, josta alkaen kävi pohjoiseen päin yhä vähälukuisemmaksi.

Pinicola e. enucleator (L.). 10. XI Vikajärvellä EMT-metsässä 8 yks.

Fringilla montifringilla L. Kuivaniemellä 20. X 3 yks. ja 21. X 1 yks.

Alauda a. arvensis L. 17. XI Tervolassa jäätyneellä maantiellä 1 yks.

Certhia f. familiaris L. 26. X Vikajärvellä tiaisparvessa 1 yks.

Bombycilla g. garrulus (L.). 6—21. X Haukiputaan—Kemin välillä yhteensä 47 yks., Lapissa: 22—31. X yhteensä 50 yks., 1—10. XI 70 yks. ja 11—17. XI 97 yksilöä.

Turdus pilaris L. 6—21. X Haukiputaan—Kemin välillä yhteensä 48 yks.
22. X Rovaniemellä n. 10 yks.

Turdus musicus L. 12. X Haukiputaalla 2 + 3 yks., 17. X Kuivaniemellä 1 yks. ja 23. X Rovaniemellä 6 yks.

Cinclus c. cinclus (L.). 4. ja 13. XI Vikajärvellä 1 yks. eräessä vuolaassa purossa.

Dryobates m. major (L.). Pohjoisin löytöpaikka: Vikajärvi 26. X 1 yks.

Picoides t. tridactylus (L.). Ainoa havainto 26. X Vikajärvellä 1 yks.

Dryocopus m. martius (L.). 10. XI Vikajärvellä 1 yks.

Anas p. platyrhyncha L. 15. X Kellossa n. 40 yks., Vikajärvellä seuraavasti:
4. XI 8 yks., 8. XI ♂ ♀ ja 14. XI 5 yks.

Columba oenas L. 15. X Haukiputaalla 2 yks. (Huomattavan pohjoinen löytö.)

Columba livia domestica. Rovaniemen raunioalueella n. 150 yks.

Larus argentatus Pontopp. 10. XI. Vikajärvellä 1 ad. yks.

Kirjallisuutta: FRANZ, J., 1942, Ornithologische Winterbeobachtungen bei Alakurtti (NO Finnland). *Ornis Fenn.* 19: 88—91. — HELLEMAA, A. ja TALLQVIST, R., 1935, Lintuhavaintoja Turtolan pitäjän Orajarven kylän Porkkajärveltä. *Ibid.* 12: 84—88. — HORTLING, I., 1929—31, Ornithologisk handbok, Helsingfors. — KIVIRIKKO, K. E., 1940, Suomen selkärangaiset. Porvoo—Helsinki. — KUJALA, V., 1936, Tutkimuksia Keski- ja Pohjois-Suomen välisestä kasvillisuusrajasta. *Metsätiet. tutkimuslait. julk.* 22, N:o 4. — LEHTONEN, L., 1943, Piirteitä Pohjois- ja Keski-Vienan linnustosta. *Ornis Fenn.* 22: 33—58. — LUMIALA, O. V., 1938, Piirteitä Oulunjärven N ja NE puolella olevien saloseutujen linnustosta. *Ibid.* 15: 77—83. — Suomen maantieteen käsikirja, 1936. (KUJALA, V., Kasvillisuus; GRANÖ, J. G., Asutus; JOHANSSON, O. V., Ilmasto.)

Summary. Some features of the avian fauna of Southern Lapland and Northern Ostrobothnia. — The observations were made in october and november 1944 in the districts of Oulu—Kemi and Rovaniemi—Vuojärvi. The general character of the local avian fauna is clearly of a more southern type than at corresponding latitudes on the Russian side of the frontier (cfr. LEHTONEN 1941), which according to the author is due to the grater abundance of richer types of vegetation. Autumn migration of some species, e. g. the hooded crow (*Corvus cornix*), begins earlier in the east than in the west. The crested tit (*Parus cristatus*) and the tree creeper (*Certhia familiaris*) were found considerably further north both on the Finnish and on the Russian side of the frontier and the great tit (*Parus maior*) was found to be more abundant than one would gather from the handbooks; some northern species (*Cractes infaustus* and *Parus cinctus*) seem to have decreased in number during recent years. This is in accordance with recent observations in South Finland on changes in the distribution of southern and northern species.